

УДК 334.735

Т. Д. Косовадоктор економічних наук, професор
Класичний приватний університет**О. В. Манжура**кандидат економічних наук, доцент
Полтавський кооперативний технікум

СТАН І ПОТЕНЦІАЛ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ СПОЖИВЧОЇ КООПЕРАЦІЇ

Проведено оцінку динаміки роздрібного товарообороту, кількості закладів ресторанного господарства й кооперативних ринків, обсягу продажу на них і виробництва сільськогосподарських продуктів. Із використанням методу елімінування інфляції визначено загальний обсяг виробництва сільськогосподарської продукції в зіставних цінах. На основі ретроспективного аналізу реалізації на сільськогосподарських ринках і виробництва сільськогосподарської продукції зроблено загальний висновок про їх негативну динаміку. Визначено товарні групи зі швидким і повільним скороченням обсягу продажів.

Ключові слова: споживча кооперація, стан, потенціал розвитку, галузь, моделювання трендів.

I. Вступ

Сьогодні споживча кооперація України продовжує відігравати важливу роль у вітчизняній економіці, забезпеченні населення продуктами харчування та іншими соціально орієнтованими товарами, а також є рушійною силою розвитку інфраструктури на селі, торговельного обслуговування й забезпечення зайнятості населення тощо. На тлі становлення українського ринку та зростання конкуренції всередині системи споживчої кооперації почали послаблюватися економічні зв'язки, зменшуватися обсяги й показники її господарської діяльності. Тим часом свою діяльність активізували приватні вітчизняні та іноземні товаровиробники й торговельні мережі, які почали витіснити з ринку споживчі товариства. Подальші шляхи їх розвитку полягають у пошуку ефективних способів поєднання методів ринкового управління та кооперативних принципів господарювання [1].

Проблеми адаптації споживчої кооперації до ринкових умов господарювання привертають увагу багатьох учених, причому виникає певна дилема. З одного боку, погоджуємося з Ю. В. Михальським, що споживча кооперація України витримала випробування системної кризи періоду переходу до ринкової економіки, зберегла в основному свій потенціал, організаційну єдність і функціональну цілісність [2]. Але певний сенс має точка зору О. С. Хлопук, що зі становленням ринкових відносин відбувається занепад діяльності кооперативних організацій [3]. Зокрема, В. В. Лісіца акцентує увагу на негативних аспектах скорочення роздрібно-торговельної мережі споживчої кооперації у найвигідніших сегментах сільського споживчого ринку та міській місцевості [4, с. 9]. Вона вважає, що роздрібні торговельні підприємства далеко не

в повному обсязі реалізують економічні переваги, які вони мають порівняно з конкурентами, зокрема: розвинену матеріально-технічну базу, багатопрофільний характер діяльності споживчої кооперації, наявність пайовиків як гарантованих покупців тощо. На думку І. А. Машкіної, пайова природа кооперації стала дедалі виявляти свою обмеженість і програвати у змаганні з малим бізнесом [5, с. 18]. І. О. Гайдук акцентує увагу на крайньому неповному використанні ресурсів у кооперативній системі України [6, с. 8]. Тому в сучасних умовах постає потреба гармонійно поєднати історично сформовані принципи діяльності споживчих товариств із ринковими умовами економіки та забезпечити конкурентоспроможність цих кооперативних утворень із суб'єктами підприємницької діяльності.

Високо оцінюючи науковий доробок згаданих вище авторів, слід визнати відсутність поглибленого дослідження галузевих аспектів розвитку споживчої кооперації. Тим більше, що вчені наголошують на необхідності створення на базі майна споживчої кооперації ефективного бізнесу, у тому числі за рахунок виникнення нових форматів магазинів [7, с. 68], впровадження моделей сучасного розвитку роздрібно-торгівлі [8, с. 61] тощо.

II. Постановка завдання

Метою дослідження є визначення перспектив розвитку галузей споживчої кооперації на основі оцінки динаміки роздрібного товарообороту, продажу товарів на кооперативних ринках і виробництва сільськогосподарських продуктів, формалізації трендових моделей і прогнозування.

III. Результати

Протягом 2004–2013 рр. роздрібний товарооборот по Україні збільшився із 67,6 до 408,8 млрд грн, а по споживчій кооперації – із 2,2 до 5,2 млрд грн (табл. 1).

Таблиця 1

Роки	Сума, млн грн		Частка в загальному роздрібному товарообороті, %	У % до попереднього року		Питома вага обороту мережі, розташованої у сільській місцевості, %
	Всього	Споживча кооперація		у діючих цінах	у порівнянних цінах	
2004	67 556	2158,1	3,19	113,9	105,4	56,2
2005	94 332	2610,3	2,77	122,5	111,1	55,4
2006	129 952	2947,9	2,27	113,3	106,0	54,8
2007	166 841	3331,7	2,00	114,5	105,7	55,0
2008	231 529	3887,0	1,68	119,1	97,4	56,8
2009	215 445	3984,2	1,85	103,4	86,0	59,1
2010	263 252	4368,1	1,66	119,3	106,0	57,3
2011	329 143	4963,8	1,51	115,3	106,2	55,3
2012	381 331	5365,1	1,41	105,2	102,9	54,0
2013	408 759	5152,7	1,26	98,6	97,6	53,9

Але внаслідок більш повільного зростання її частка в загальному роздрібному товарообороті скоротилася з 3,19 до 1,26%. Стабільно більше ніж половина роздрібного товарообороту припадає на сільську місцевість.

Основні фактори, які негативно впливають на динаміку роздрібного товарообороту споживчих підприємств: по-перше, покращення транспортної інфраструктури сільського населення, яке підвищує конкурентоспроможність універсальних магазинів, розташованих в обласних і районних центрах; по-друге, значна частина у структурі асортименту витратомістких товарів першої необхідності та повсякденного вжитку, на які торговельна надбавка переважно є низькою [9]. Позитивно впливає на роздрібний товарооборот торговельних підприємств поліпшення умов і впровадження прогресивних форм торгівлі, зок-

рема кількість магазинів самообслуговування зросла із 1264 до 1510, їх частка – із 6,43 до 18,41%, а площа, яку вони займають, – із 7,13 до 22,9%. Індекс скорочення загальної площі магазинів (2,15) менше від індексу скорочення їх чисельності (2,39).

Тому за аналізований період збільшилася середня торгова площа всіх магазинів споживчої кооперації (із 75,3 до 83,7 кв. м), у тому числі магазинів самообслуговування (із 83,5 до 104,2 кв. м), магазинів, розташованих у сільській місцевості (із 68,4 до 72,6 кв. м). Протягом 2004–2013 рр. роздрібний товарооборот закладів ресторанного господарства споживчої кооперації України (табл. 2) збільшився із 446,7 до 647,4 млн грн, але його частка в загальному товарообороті скоротилася з 5,31 до 2,66%.

Таблиця 2

Роки	Сума, млн грн		Частка в загальному роздрібному товарообороті, %	У % до попереднього року		Питома вага обороту мережі, розташованої у сільській місцевості, %
	Всього	Споживча кооперація		у діючих цінах	у порівнянних цінах	
2004	н/д	446,7	н/д	113,5	104,8	52,9
2005	н/д	479,9	н/д	109,6	95,0	51,2
2006	н/д	516,8	н/д	108,1	100,1	51,0
2007	11392	604,6	5,31	117,2	106,5	51,3
2008	15375	672	4,37	113,7	87,9	50,2
2009	15510	675	4,35	101,5	85,7	51,0
2010	17638	694	3,93	110,6	102,1	51,5
2011	20916	714,4	3,42	110,9	103,0	48,6
2012	23783	736,1	3,10	103,4	98,8	48,4
2013	24322	647,4	2,66	98,8	96,8	45,9

Спостерігається скорочення питомої ваги обороту мережі, розташованої в сільській місцевості, із 52,9 до 45,9%. Протягом 2003–2013 рр. кількість закладів ресторанного господарства скоротилася більше ніж у три рази – із 6803 до 2162, у тому числі ресторанів – у 1,6 разу, кав'ярень, буфетів – у 2,87 разу, але їх питома вага зросла за рахунок ліквідації їдалень.

Незначно скоротилася питома вага мережі, яка розташована в сільській місцевості, із майже 60 до 55%. Кількість посадкових місць у закладах ресторанного господарства скоротилася меншими темпами (у 2,71 разу), що привело до збільшення середньої кількості посадкових

місць у закладах ресторанного господарства, у тому числі в ресторанах – із 113 до 132.

Аналіз основних тенденцій розвитку оптової торгівлі споживчої кооперації в пострадянський період засвідчив, що ринкові трансформації в економіці України призвели до значного скорочення обсягів діяльності та чисельності оптових баз, зниження їх ролі в організації товаропостачання відомчої роздрібної торговельної мережі, порушення взаємозв'язків із товаровиробниками, у тому числі з внутрісистемними [10, с. 11].

У системі Укоопспілки функціонують кооперативні ринки, чисельність яких протягом 2008–2013 рр. скоротилася із 482 до 388, або на 6% (табл. 3).

Таблиця 3

Динаміка кількості кооперативних ринків та кількості місць на них в системі Укоопспілки

Показник	Од. виміру	Роки					
		2008	2009	2010	2011	2012	2013
Кількість ринків	од.	482	460	423	402	412	388
торговельних місць	тис. од.	289	294,3	260,8	247,4	250,1	239,9
Базисні індекси ринків	од.	1,00	0,95	0,92	0,95	1,02	0,94
торговельних місць	од.	1,00	1,02	0,89	0,95	1,01	0,96
Кількість місць на одному ринку	од.	600	640	617	615	607	618

Кількість торговельних місць також зменшилася із 289 до 239,9 тис. од., або трохи меншими темпами, на 4%. У результаті середня кількість місць на одному ринку збільши-

лася із 600 до 618. На кооперативних ринках реалізується сільськогосподарські продукти основних товарних груп (м'ясо, сало, птиця), картопля, овочі, фрукти, ягоди (табл. 4).

Таблиця 4

Продаж сільськогосподарських продуктів на ринках, тис. т. (власні розрахунки)

Товарна група	Роки							
	2003	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
М'ясо, сало, птиця	96,0	96,2	82,5	78,6	85,4	84,8	81,7	79,6
Картопля	86,4	76,1	72,1	64,3	61,0	59,7	60,3	54,3
Овочі	151,2	134,1	131,4	121,5	114,0	110,9	105,0	97,1
Фрукти, ягоди	66,4	66,5	64,3	64,1	70,5	65,8	60,6	54,7

Як свідчать результати аналізу, протягом 2003–2013 рр. спостерігається скорочення обсягів виробництва й реалізації всіх видів товарів, однак динаміка є неоднорідною.

У споживчій кооперації працюють також виробничі підприємства: хлібозаводи й пекарні, підприємства з виробництва кондитерських виробів, ковбас і копченостей, різниці, консервні заводи, підприємства з сушіння, соління та іншої переробки овочів і фруктів, з виробництва безалкогольних напоїв, з переробки риби, з виготовлення непродовольчих товарів, тари, торговельного обладнання, будівельних матеріалів та інші підприємства. Динаміку обся-

гів їх випуску наведено у табл. 5, а у табл. 6 – математичну інтерпретацію трендів продажів на кооперативних ринках і виробництва сільськогосподарської продукції.

Продаж сільськогосподарських продуктів на ринках за різними товарними ринками скоротився у 1,2–1,6 разу. Так, реалізація овочів скоротилася у 1,56 разу, причому динаміка описується лінійним трендом, який дає змогу передбачати подальше скорочення обсягів продажів. За фруктами і ягодами реалізація скоротилася у 1,21 разу, а її динаміка описується параболою з від'ємним значенням перед квадратичним членом.

Таблиця 5

Випуск промислової продукції в системі споживчої кооперації України

Показник	Од. виміру	Роки							
		2003	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Обсяг промислової продукції									
у поточних цінах	млн грн	401,8	488,2	589,5	541,3	504,4	508,5	499,6	392,9
у цінах 2003 р.	млн грн	401,8	302,9	299,0	244,5	208,8	201,3	198,2	155,1
Індекс інфляції за рік (2004 р. – 1,123, 2005 р. – 1,103, 2006 р. – 1,116)	коєф.	1	1,166	1,223	1,123	1,091	1,046	0,998	1,005
Кумулятивний індекс інфляції (у цінах 2003 р.)	коєф.	1	1,61	1,97	2,21	2,42	2,53	2,52	2,53
Випуск окремих виробів									
Хліб та хлібобулочні вироби	тис. т.	120,0	71,2	65,0	51,5	49,4	49,2	43,6	39,2
Макаронні вироби	тис. т.	2,5	2,0	1,9	1,8	1,9	1,3	0,6	0,3
Кондитерські вироби	тис. т.	4,9	4,1	3,8	3,7	3,4	3,4	3,3	3,1
Ковбасні вироби	тис. т.	7,1	4,5	4,1	3,5	3,1	3,4	2,7	1,8
Консерви – всього	тис. т.	28,4	7,73	7,7	4,9	4,5	5,6	4,8	4,5
Товарна харчова рибна продукція	тис. т.	1,9	1,56	1,57	1,15	1,0	0,9	0,8	0,6
Безалкогольні напої	тис. дал	2091,9	802,4	744,9	677,9	745,2	389,5	336,3	306,6
Мінеральні води		856,2	858,4	883,5	811,8	854,2	726,2	665,2	648,5

Таблиця 6

Математична формалізація динаміки трендів виробництва та продажу сільськогосподарської продукції споживчою кооперацією України

Товарна група	Математична формалізація	Тип залежності	Квадратичний коефіцієнт кореляції R ²	Тенденція тренду	Індекс падіння	Прогноз
Продаж сільськогосподарських продуктів на ринках						
М'ясо, сало, птиця	$y = -6,184\ln(t) + 91,646$	Логарифмічна	0,519	Повільне скорочення	1,21	позитивний
Картопля	$y = 0,43t^2 - 6,8t + 82,5$	Поліноміальна	0,945		1,59	позитивний
Овочі	$y = -6,23t + 141,2$	Лінійна	0,985		1,56	негативний
Фрукти, ягоди	$y = -0,78t^2 + 4,8t + 60,3$	Поліноміальна	0,747		1,21	негативний
Випуск промислової продукції – всього						
У поточних цінах	$y = -11,7t^2 + 102t + 330,2$	Поліноміальна	0,777	Зростання – скорочення	1,02	негативний
у цінах 2013 р.	$y = 3,76t^2 - 64,5t + 446$	Поліноміальна	0,954	Скорочення	2,58	позитивний
Хліб та хлібо-булочні вироби	$y = 111,03t^{0,497}$	Ступенева	0,967	Скорочення	3,06	позитивний
Макаронні вироби	$y = -0,035t^2 + 0,03t + 2,3$	Поліноміальна	0,930	Суттєве скорочення	8,33	негативний
Кондитерські вироби	$y = 4,827t^{0,205}$	Ступенева	0,983	Повільне скорочення	1,58	позитивний
Ковбасні вироби	$y = -2,16\ln(t) + 6,64$	Логарифмічна	0,927	Суттєве скорочення	3,94	негативний
Консерви – всього	$y = 19,515t^{0,797}$	Ступенева	0,819	Суттєве скорочення	6,31	позитивний
Товарна харчова рибна продукція	$y = 2,2542e^{-0,157t}$	Експоненціальна	0,975	Скорочення	3,17	стабілізація
Безалкогольні напої	$y = 1906,7t^{0,833}$	Ступенева	0,889	Суттєве скорочення	6,82	позитивний
Мінеральні води	$y = -6,56t^2 + 25,15t + 842,2$	Поліноміальна	0,896	Повільне скорочення	1,32	негативний

Це означає направлення осей параболі донизу і високу ймовірність скорочення обсягів продажів у майбутньому.

Обсяг продажів м'яса, сала, птиці, а також картоплі зменшився відповідно у 1,21 і 1,59 рази і описується логарифмічним і поліноміальним трендом, які переконують у сприятливих тенденціях до уповільнення скорочення і ймовірності зростання.

Найменший індекс падіння (1,02) має випуск промислової продукції у грошовому вираженні, але при скороченні натуральних обсягів виробництва це пояснюється інфляцією (зростанням споживчих цін). Кумулятивний індекс інфляції у 2013 р. у цінах 2003 р. становив 2,53, з урахуванням цього реальне скорочення було 2,58 рази. Динаміка загального обсягу випуску у поточних і порівнянних цінах описується поліноміальною функцією. Аналіз у поточних цінах дає негативні прогнози скорочення подальшого випуску (коефіцієнт -11,7 при квадратичній змінній), у цінах 2003 р. він додатний. Про це свідчить додатне значення коефіцієнта 3,76 при квадратичній змінній. Таким чином, елімінація інфляції дали змогу виявити реальні тенденції, не викривлені індексом цін.

У сфері випуску промислової продукції в натуральному вимірі найбільш суттєвий індекс падіння серед товарних груп мають макаронні вироби (8,33), значно менший – мінеральні води (1,32), але форма їх полі-

номіального тренду свідчить про високу ймовірність продовження негативних тенденцій у майбутньому. Незважаючи на темпи падіння (значні – відповідно 6,31; 6,82; 3,06 і більш повільні – 1,58) консерви й безалкогольні напої, хліб та хлібобулочні вироби, кондитерські вироби, тренд яких описується ступеневою функцією, уповільнили скорочення обсягів виробництва й дають позитивні прогнози.

Індекс зменшення обсягу виробництва ковбасних виробів становив 3,94, логарифмічна функція, якою описується тренд, дає змогу очікувати подальшого скорочення, але більш повільними темпами. Обсяг скорочення товарної харчової рибної продукції становив 3,17 рази, експоненціальна функція тренду дозволяє очікувати стабілізації на досягнутому рівні.

IV. Висновки

Напрямами підвищення соціально-економічної ефективності функціонування кооперативної торгівлі є вдосконалення структури мережі торговельних підприємств і впровадження якісно нових систем обслуговування ринкового типу; розширення мережі кооперативів із широким асортиментом товарів і максимальними зручностями для покупців. Необхідно також активізувати роботу з відновлення оптової ланки як ефективної системи товаропостачання роздрібною мережі із застосуванням логістичних підходів.

Потужним фактором збільшення конкурентоспроможності роздрібною мережі споживчої кооперації є збільшення обсягу продажів товарів пайовикам, розвиток широкої системи бонусів від виробників і постачальників, надання маркетингових послуг, проведеної реклами, аукціонів тощо.

Проведено елімінування інфляції, яке дало змогу визначити загальний обсяг виробництва сільськогосподарської продукції в порівнянних цінах 2013 р. Динаміка показника в поточних і порівнянних цінах описується поліноміальною функцією, але аналіз у поточних цінах дає негативні прогнози скорочення подальшого випуску, у цінах 2003 р. – позитивний. Саме останній прогноз є більш реальним.

Проведений ретроспективний аналіз реалізації на сільськогосподарських ринках і виробництва сільськогосподарської продукції дав змогу зробити загальний висновок про негативну динаміку. Різниця між основними товарними групами полягала у швидкості падіння: суттєве скорочення продемонстрував обсяг виробництва макаронних і ковбасних виробів, консервів, безалкогольних виробів. Повільне скорочення притаманне продажу на сільськогосподарських ринках м'яса, сала, птиці, картоплі, овочів, фруктів і ягід, а також виробництву кондитерських виробів і мінеральних вод.

На основі функціонального моделювання трендів реалізації й виробництва сільськогосподарської продукції виконано такі прогнози: позитивні очікування має продаж сільськогосподарських продуктів на ринках м'яса, сала, птиці, картоплі, виробництва хліба, хлібобулочних і кондитерських виробів, консервів, безалкогольних напоїв. На стабілізацію очікує виробництво товарної харчової рибної продукції. Щодо інших товарних груп прогноз негативний, він стосується подальшого скорочення обсягів реалізації на кооперативних ринках овочів, фруктів, ягід, виробництва макаронних і ковбасних виробів, мінеральної води. Доцільно розглянути питання про переведення їх діяльності у сферу сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів.

Метою подальших досліджень є розробка рекомендацій із розвитку інтегрованих аграрно-споживчих кооперативів.

Список використаної літератури

1. Перхун В. Г. Споживча кооперація у соціальному розвитку сучасного суспільства [Електронний ресурс] / В. Г. Перхун // Українська кооперація. – 2010. – № 3. – Режим доступу: <http://www.ukrcoop-journal.com.ua/2010-3/num/perhun.htm>.
2. Михальський Ю. В. Становище та перспективи розвитку української кооперації в умовах глобалізації та світової економічної кризи [Електронний ресурс] / Ю. В. Михальський // Вісник Львівської комерційної академії. Серія: гуманітарні науки. – 2009. – Вип. 8. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vlca_Gum/2009_8/15.pdf.
3. Хлопук О. С. Структурні зміни в діяльності Волинської облспоживспілки у період 1939–2008 рр. [Електронний ресурс] / О. С. Хлопук // Вісник Львівської комерційної академії. Серія: гуманітарні науки. – 2009. – Вип. 8. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vlca_Gum/2009_8/14.pdf.
4. Лісіца В. В. Ефективність територіальної організації роздрібною торгівлі споживчої кооперації : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.07.05 / В. В. Лісіца ; Харк. держ. ун-т харчування та торгівлі. – Харків, 2004. – 18 с.
5. Маркіна І. А. Управління споживчою кооперацією як соціально-економічною системою: теорія та практика : автореф. дис. ... д-ра екон. наук : 08.02.03 / І. А. Маркіна ; Донец. держ. ун-т економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського. – Донецьк, 2006. – 38 с.
6. Гайдук І. О. Вплив ринкової економіки на структуру фінансових ресурсів підприємств / І. О. Гайдук // Вісник Львівської комерційної академії. – 2011. – Вип. 34. – С. 7–11.
7. Корсак В. І. Теоретичні аспекти розвитку роздрібних торговельних організацій та їх значення для регіональної економіки / В. І. Корсак // Економічний часопис – XXI. – 2012. – № 5–6. – С. 67–70.
8. Окунева О. В. Моделі сучасного розвитку вітчизняних торговельно-посередницьких підприємств / О. В. Окунева // Економічний часопис – XXI. – 2012. – № 3–4. – С. 59–63.
9. Біла О. Г. Торговельна галузь споживчої кооперації в контексті тенденцій розвитку роздрібною торгівлі України [Електронний ресурс] / О. Г. Біла, І. Л. Боднарук // Українська кооперація. – 2009. – № 2. – Режим доступу: <http://www.ukrcoop-journal.com.ua/>.
10. Балабан М. П. Ефективність функціонування та стратегія розвитку оптової торгівлі споживчої кооперації : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.07.05 / М. П. Балабан ; Харк. держ. ун-т харчування та торгівлі. – Харків, 2004. – 18 с.

Стаття надійшла до редакції 25.08.2014.

Косова Т. Д., Манжура А. В., Состояние и потенциал развития отраслей потребительской кооперации

Проведена оценка динамики розничного товарооборота, количества учреждений ресторанного хозяйства и кооперативных рынков, объема продаж на них и производства сельскохозяйственных продуктов. С использованием метода элиминирования инфляции определен общий объем производства сельскохозяйственной продукции в сопоставимых ценах. На основе ретроспективного анализа реализации на сельскохозяйственных рынках и производства сельскохозяйственной продукции сделан общий вывод об их негативной динамике. Определены товарные группы с быстрым и медленным сокращением объема продаж.

Ключевые слова: потребительская кооперация, состояние, потенциал развития, отрасли, моделирование трендов.

Kosova T., Manzhura O. The State and Potential of Development of Industries of Consumer Co-Operation

The estimation of dynamics of retail commodity turnover, amount of establishments of restaurant economy and co-operative markets, volume of sale on them and production of agricultural foods is conducted. With the use of inflation elimination method a general production of agricultural goods volume is certain in comparable prices. On the basis of retrospective analysis of realization on agricultural markets and production of agricultural goods a general conclusion is done about their negative dynamics. Commodity groups are certain with rapid and slow reduction of volume sale.

On the basis of functional design of trends of realization and production of agricultural goods such prognoses are executed: the sale of agricultural foods has positive expectations on the markets of meat, fat, bird, potato, production of bread, bakery and pastry wares, can food, soft drinks. Stabilizing is expected by the production of commodity food fish goods. In relation to other commodity groups is a prognosis negative, he touches further reduction of volumes of realization on the co-operative markets of vegetables, fruit, berries, production of macaroni and sausage wares, mineral water.

Suggestions are grounded from the increase of socio-economic efficiency of functioning of co-operative trade, forming of computer-integrated agrarian-consumer cooperative stores, translation of their activity in the sphere of agricultural attendant cooperative stores.

Key words: consumer co-operation, state, potential of development, industry, design of trends.